

راه اجابت دعا از منظر امام صادق(ع)/ عذاب دردناک خردمندان در روز رستاخیز

خردمندان بیش از آنچه از آتش دوزخ می‌ترسند، از رسوایی وحشت دارند و دردناک‌ترین عذاب رستاخیز، برای آن‌ها رسوایی و بی‌آبرویی در پیشگاه خدا و بندگان خدا است.

خردمندان بیش از آنچه از آتش دوزخ می‌ترسند، از رسوایی وحشت دارند و دردناک‌ترین عذاب رستاخیز، برای آن‌ها رسوایی و بی‌آبرویی در پیشگاه خدا و بندگان خدا است.

خبرگزاری فارس- گروه‌ها و فعالیت‌ها؛ های قرآنی: آیت‌ها؛ الله ناصر مکارم شیرازی در تفسیر نمونه ذیل آیات 190 تا 194 سوره مبارکه آل‌عمران؛ راه‌ها؛ های خداشناسی و دردناک‌ترین عذاب رستاخیز اشاره کرده است که متن آن در ادامه می‌آید؛

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ * الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ * رَبَّنَا إِنَّا أَمِنُوا بِرَبِّكَ قَامَةً رَبَّنَا فَاعْفُ رُبَّنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَقَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ * رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ»؛ به یقین در آفرینش آسمانها و زمین، و آمد و شد شب و روز، نشانه های (روشنی) برای خردمندان است. (همان) کسانی که خدا را ایستاده و نشسته، و در حالی که بر پهلو خوابیده اند، یاد می کنند و در اسرار آفرینش آسمانها و زمین می اندیشند؛ (و می گویند): پروردگارا! اینها را بیهوده نیافریده‌ای، منزهی تو! ما را از عذاب دوزخ، نگاهدار. پروردگارا! هر که را تو (بخاطر اعمالش)، به آتش افکنی، او را خوار و رسوا ساخته‌ای؛ و برای ستمکاران، هیچ یآوری نیست. پروردگارا! ما صدای منادی (تو) را شنیدیم که به ایمان دعوت می کرد که: «إِنَّا أَمِنُوا بِرَبِّكَ قَامَةً رَبَّنَا»؛ پروردگار خود، ایمان بیاورید. و ما ایمان آوردیم. پروردگارا! گناهان ما را ببخش، و بدیهای ما را بپوشان؛ و ما را با نیکان (و در مسیر آنها) بمیران! پروردگارا! آنچه را بوسیله پیامبران به ما وعده فرمودی، به ما عطا کن و ما را در روز رستاخیز، رسوا مگردان، زیرا تو هیچ گاه از وعده خود، تخلف نمی کنی. (نساء\ 190 تا 194)

روشن‌ترین راه خداشناسی

آیات قرآن تنها برای خواندن نیست، بلکه برای فهم و درک مردم نازل شده و تلاوت و خواندن آیات، مقدمه‌ای است، برای اندیشیدن، لذا در آیه فوق نخست اشاره به عظمت آفرینش آسمان و زمین کرده، می‌فرماید: «إِنَّا أَمِنُوا بِرَبِّكَ قَامَةً رَبَّنَا»؛ آفرینش آسمانها و زمین و آمد و شد شب و روز، نشانه های روشنی برای صاحبان خرد و اندیشمندان است. (إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ).

و به این ترتیب، مردم را به اندیشه در این آفرینش بزرگ، جلب و جذب می‌کند، تا هر کس به اندازه پیمانه استعداد و تفکرش از این اقیانوس بی‌زمن و کران سهمی ببرد و از سرچشمه صاف اسرار آفرینش، سیراب گردد.

به راستی، جهان آفرینش، و نقش‌ها و طرح‌ها؛ های بدیع و طرح‌ها؛ های زیبا و دل‌انگیز آن و نظامات خیره‌کننده‌ای که بر آنها حکومت می‌کند کتاب فوق‌العاده بزرگی است که هر حرف و کلمه آن دلیل بسیار روشن، بر وجود و یکتائی آفریدگار جهان است.

نقشه دلربا و شگفت‌انگیزی که، در گوشه و کنار این جهان و در پهنه هستی به چشم می‌خورد، آن چنان قلوب صاحبان خرد را به خود جذب می‌کند، که در جمیع حالات خود، چه ایستاده و چه نشسته و چه در حالی که در بستر آرمیده، و به پهلو خوابیده‌اند، به یاد پدیدآورنده این نظام و اسرار شگرف آن می‌باشند، لذا در آیه بعد می‌فرماید:

«إِنَّا أَمِنُوا بِرَبِّكَ قَامَةً رَبَّنَا»؛ پروردگار خود، ایمان بیاورید. و ما ایمان آوردیم. پروردگارا! گناهان ما را ببخش، و بدیهای ما را بپوشان؛ و ما را با نیکان (و در مسیر آنها) بمیران! پروردگارا! آنچه را بوسیله پیامبران به ما وعده فرمودی، به ما عطا کن و ما را در روز رستاخیز، رسوا مگردان، زیرا تو هیچ گاه از وعده خود، تخلف نمی کنی. (نساء\ 190 تا 194)

يَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ). یعنی همیشه و در همه حال، غرق این تفکر حیات بخشند.

در این آیه، نخست اشاره به <ذکر> و سپس اشاره به <فکر> شده است، یعنی تنها یادآوری خدا کافی نیست، آن گاه این یادآوری ثمرات ارزنده‌ای خواهد داشت که آمیخته با تفکر باشد، همان طور که تفکر در خلقت آسمان و زمین اگر آمیخته، با یاد خدا نباشد، نیز به جایی نمی‌رسد.

چه بسیارند دانشمندانی که در مطالعات فلکی خود و تفکر مربوط به خلقت کرات آسمانی، این نظام شگفت انگیز را می‌بینند اما چون بیاد خدا نیستند، و عینک توحید بر چشم ندارند و از زاویه شناسائی مبدأ هستی به آنها نگاه نمی‌کنند، از آن نتیجه لازم تربیتی و انسانی را نمی‌گیرند. همانند کسی که غذایی می‌خورد که تنها جسم او را قوی می‌کند، و در تقویت اندیشه و فکر و روح او اثری ندارد.

تفکر و اندیشه، در اسرار آفرینش آسمان‌ها و زمین به انسان آگاهی خاصی می‌دهد، و نخستین اثر آن توجه به بیهوده نبودن خلقت است، زیرا جایی که انسان در هر موجود کوچکی، از این جهان بزرگ، هدفی می‌بیند، آیا می‌تواند باور کند مجموعه جهان، بی‌هدف باشد.

در ساختمان مخصوص اعضای پیکر یک گیاه، هدف‌های روشنی می‌بینیم، قلب انسان، حفره‌ها و دریچه‌های آن هر کدام برنامه و هدفی دارند، ساختمان طبقات چشم هر کدام به خاطر منظوری است، حتی مژه‌ها و ناخن‌ها هر یک، نقشی معین بر عهده دارند.

آیا ممکن است ذرات یک موجود، هر کدام دارای هدف خاصی باشد، اما مجموعه آن، مطلقاً هدفی نداشته باشد؟!

لذا خردمندان، با توجه به این حقیقت، همواره این زمزمه را سر می‌دهند: <خداوند! این دستگاه با عظمت را بیهوده نیافریدی> (رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا).

بار الها! این جهان بی‌نهایت بزرگ، و این نظام شگفت انگیز، همه روی حکمت، مصلحت و هدف صحیح آفریده شده اند، همگی نشانه وحدانیت تو است و تو از کردار عبث و بیهوده منزهی!

صاحبان عقل و خرد، پس از اعتراف به وجود هدف در آفرینش، بلافاصله به یاد آفرینش خود می‌افتند و می‌فهمند انسان که میوه این جهان هستی است، بیهوده آفریده نشده و هدفی جز تربیت و پرورش و تکامل وی در کار نبوده او تنها برای زندگی زودگذر و کم ارزش این جهان آفریده نشده است، بلکه سرای دیگر در پیش دارد که در آنجا پاداش و کیفر اعمال در برابر او قرار می‌گیرد، و در این موقع است که متوجه مسئولیت‌های خود می‌شوند، و از خدا تقاضای توفیق انجام آنها را می‌طلبند، تا از کیفر او در امان باشند و لذا می‌گویند: خداوند! <تو پاک و منزهی، ما را از عذاب آتش نگاهدار> (سُبْحَانَكَ قَبْلَنَا عَذَابَ النَّارِ).

اولوا الالباب با مطالعه و دقت در نظام جهان آفرینش با همان حال و هوا چنین ادامه می‌دهند: <بار الها! هر که را تو (بر اثر اعمالش) به دوزخ افکنی، او را خوار و رسوا ساخته ای، و این گونه افراد ستمگر، یآوری ندارند> (رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تَدْخِلُ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ).

دردناک‌ترین عذاب رستاخیز

از این جمله استفاده می‌شود، خردمندان بیش از آنچه از آتش دوزخ می‌ترسند، از رسوایی وحشت دارند، و همین است حال افراد با شخصیت، آنها حاضرند همه گونه رنج و ناراحتی را تحمل کنند، اما حیثیت و آبروی آنها محفوظ بماند.

بنابراین، دردناک‌ترین عذاب رستاخیز، برای این دسته، همان رسوایی در پیشگاه خدا، و بندگان خدا است.

نکته نهفته در جمله <ما لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ> این است که: خردمندان، پس از آشنایی با اهداف تربیتی انسان، به این حقیقت می‌رسند که تنها وسیله پیروزی و نجات انسان، اعمال و کردار اوست، و بنابراین، افراد ستمگر نمی‌توانند یآوری داشته باشند؛ زیرا یاور اصلی که همان عمل پاک است را از دست داده‌اند.

و تکیه روی کلمه ظلم یا به خاطر اهمیت این گناه از میان گناهان است و یا به خاطر آن است که تمام گناهان بازگشت به ظلم و ستم بر خویشتن می‌زنند.

البته این آیه، منافاتی با مسأله شفاعت؛ (به معنی صحیح) ندارد؛ زیرا همان طور که در بحث شفاعت گفتیم، شفاعت، نیاز به آمادگی خاصی در شفاعت شونده دارد، و این آمادگی، در پرتو پاره ای از اعمال نیک پیدا می شود.

صاحبان عقل و خرد، پس از دریافت هدف آفرینش، به این نکته نیز متوجه می شوند که این راه پر فراز و نشیب را هرگز نمی توانند بدون رهبران الهی بپیمایند.

به همین دلیل، همواره مترصد شنیدن صدای منادیان ایمان و راستین هستند که به محض شنیدن نخستین ندای آنها، به سرعت به سوی آنها بشتابند، و پس از کنجکاوی و بررسی لازم، دعوت آنها را پاسخ گویند، و با تمام وجود خود، ایمان آورند.

و در چنین حالی است که به پیشگاه پروردگار خود، عرض می کنند: بار اله! ما صدای، منادی توحید را شنیدیم که ما را به سوی ایمان دعوت می کرد، که به پروردگار خود ایمان آورید و ما به دنبال آن ایمان آوردیم؛ (رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ قَامَنَا).

بار اله! اکنون که چنین است و ما با تمام وجود خود، ایمان آورده ایم، اما از آنجا که در معرض وزش طوفان های شدید غرائز گوناگون قرار داریم، گاهی لغزش هایی از ما سر می زند و مرتکب گناهانی می شویم، خداوند! ما را ببخش! گناهان ما را بیامرز! لغزش های ما را پوشیده دار و ما را با نیکان و در راه و رسم آنان، بمیران؛ (رَبَّنَا قَاغُفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَ تَوَقَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ).

آنها آن چنان به اجتماع انسانی پیوسته اند و از تکروی و فردپرستی، بیزارند که از خدا می خواهند نه تنها حیات و زندگی آنها با نیکان و پاکان باشد، که مرگ آنها، اعم از مرگ طبیعی یا شهادت در راه خدا، در جمع نیکان و با راه و رسم آنها صورت گیرد، که مردن در میان جمع بدان، مرگی مضاعف است.

در اینجا سؤالی پیش می آید که با تقاضای آمرزش گناهان، پوشیدن سیئات و بخشش آنها چه معنی دارد؟

با توجه به سایر آیات قرآن پاسخ این سؤال روشن می شود، زیرا از آیه 31 سوره نساء؛: إِنَّ تَجْتَبُوا كِبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرُ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ؛ اگر از گناهان کبیره دوری کنید ما سیئات شما را می پوشانیم و از بین می بریم؛ چنین استفاده می شود که سیئات به گناهان صغیره گفته می شود.

بنابراین، خردمندان نخست از خدا تقاضای عفو از لغزش های بزرگ می کنند و به دنبال آن تقاضای از بین رفتن آثار گناهان صغیره دارند.

آنها در آخرین مرحله و پس از پیمودن راه توحید و ایمان به رستاخیز و اجابت دعوت پیامبران و انجام وظائف و مسئولیت های خویش از خدای خود تقاضا می کنند و می گویند اکنون که ما به پیمان خویش وفا کردیم؛ بار اله! آنچه را به وسیله پیامبران وعده و مژده دادی به ما مرحمت کن، و ما را در روز رستاخیز رسوا مگردان، زیرا تو هرگز از آنچه وعده می دهی تخلف نمی کنی؛ (رَبَّنَا وَ آتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَ لَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ).

تکیه کردن روی عنوان رسوا نشدن؛ بار دیگر این حقیقت را تأکید می کند که آنها به خاطر اهمیتی که برای شخصیت خویش قائلند، رسوایی را از دردناکترین مجازات ها می دانند و لذا انگشت روی آن می گذارند.

توصیه امام صادق(ع) برای رهایی از ترس و اجابت حوائج

از امام صادق(علیه السلام) نقل شده: هر کسی را که کار مهمی پیش آید پنج بار بگوید: رَبَّنَا؛ خداوند او را از آنچه می ترسد رهایی می بخشد و به آنچه امید دارد نائل می گرداند.

عرض کردند: چگونه پنج بار «رَبَّنَا» بگوید؟

فرمود: این آیات را که مشتمل بر پنج «رَبَّنَا» است بخواند و به دنبال آن اجابت پروردگار است، زیرا می فرماید: «فَاسْتَجِبْ لَهُمْ رَبُّهُمْ...».

ناگفته پیداست تأثیر واقعی و عمیق این آیات، در صورتی است که زبان انسان هماهنگ با دل و عمل انسان باشد.

مضمون آیات که طرز تفکر خردمندان و عشق و علاقه آنها را به خدا و توجه آنها را به مسئولیتها و انجام اعمال نیک می‌رساند، در جان آنها جایگزین شود.

و همان حال خضوع و خشوع را پیدا کنند که خردمندان با ایمان، به هنگام مناجات با خدای خود، پیدا می کردند.